

ಶ್ರೀಗಣೇಶಾಷ್ಟಕಸ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ-ದಾರ್ಶನಿಕಸಮೀಕ್ಷಣಂ

Document Information

Text title : Ganesha Ashtakam 9 samIkShaNam

File name : gaNeshAShTakasamIkShaNam.itx

Category : ganesha, pradIptakumArananda, aShTaka, article, misc

Location : doc_ganesha

Author : (Copyright) Pradipta Kumar Nanda, Kendrapara, Orisa pknanda65 at gmail.com

Transliterated by : Pradipta Kumar Nanda pknanda65 at gmail.com

Proofread by : Pradipta Kumar Nanda

Acknowledge-Permission: (Copyright) Pradipta Kumar Nanda

Latest update : August 30, 2026

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

August 30, 2026

sanskritdocuments.org

ಶ್ರೀಗಣೇಶಾಷ್ಟಕಸ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ-ದಾರ್ಶನಿಕಸಮೀಕ್ಷಣಂ

ಪ್ರಸ್ತುತಂ “ಶ್ರೀಗಣೇಶಾಷ್ಟಕಂ” ವಸ್ತುತಃ ಗಣೇಶಭಕ್ತಿಪರಕಂ ಸ್ತೋತ್ರಕಾವ್ಯಂ ಅಸ್ತಿ . ಅತ್ರ ಶ್ರೀಗಣಪತಿಃ ಕೇವಲಂ ವಿಘ್ನವಿನಾಶಕರೂಪೇಣ ನ ವರ್ಣಿತಃ, ಅಪಿತು ಮಂಗಲಸ್ವರೂಪಃ, ಜ್ಞಾನದಾತಾ, ಯೋಗಕರಃ, ಶರಣಾಗತಪಾಲಕಃ, ಭವಭಯಹಾರಕಃ, ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗಪ್ರದರ್ಶಕಃ ತಥಾ ವಿಶ್ವಮಂಗಲವಿಧಾಯಕಃ ಇತಿ ಸ್ವರೂಪೇಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿತಃ . ಕಾವ್ಯಸ್ಯ ನಾಮ ಅಷ್ಟಕಂ ಇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ, ಕಿಂತು ಪ್ರದತ್ತಪಾರೇ ನವ ಪದ್ಯಾನಿ ದೃಶ್ಯಂತೇ; ಅತಃ ಅಂತಿಮಂ ನವಮಂ ಪದ್ಯಂ ಫಲಶ್ರುತಿರೂಪಂ, ಕವಿಪ್ರಶಸ್ತಿರೂಪಂ ಅಥವಾ ಉಪಸಂಹಾರಪದ್ಯಂ ಇತಿ ಮಂತುಂ ಶಕ್ಯತೇ .

೧. ಕಾವ್ಯಸ್ಯ ವಿಷಯವಸ್ತು ತಥಾ ಭಕ್ತಿಭಾವಃ

ಕಾವ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಥಮಪದ್ಯೇ ಗಣೇಶಸ್ಯ ಸ್ವರೂಪಂ ಬಹುಗುಣಸಮನ್ವಿತತಯಾ ವರ್ಣಿತಂ-

ಶಿವಪುತ್ರವಿನಾಯಕಯೋಗಕರಂ

ಸುಖಶಾಂತಿಧರಂ ಭವಭೀತಿಹರಂ .

ಶರಣಾಗತಪಾಲಕಶೂರವರಂ

ಭಜ ಮಂಗಲಶ್ರೀಗಣರಾಜವರಂ .. ೧..

ಅತ್ರ “ಶಿವಪುತ್ರ” ಇತಿ ಪದೇನ ಗಣೇಶಸ್ಯ ಶೈವಪರಂಪರಾಸಂಬಂಧಃ ಸೂಚಿತಃ . “ವಿನಾಯಕ” ಶಬ್ದಃ ತಸ್ಯ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಯಕತ್ವಂ, ವಿಘ್ನನಿಯಂತ್ರಣಶಕ್ತಿಂ ಚ ಸೂಚಯತಿ . “ಯೋಗಕರಂ” ಇತಿ ವಿಶೇಷಣಂ ವಿಶೇಷತಃ ದಾರ್ಶನಿಕದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣಂ . ಗಣೇಶಃ ಕೇವಲಂ ಲೌಕಿಕಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧೇಃ ದೇವತಾ ನಾಸ್ತಿ, ಕಿಂತು ಜೀವಸ್ಯ ಚಿತ್ತವಿಕ್ಷೇಪಾನ್ ದೂರೀಕೃತ್ಯ ಆತ್ಮಸಂಯಮಸ್ಯ ತಥಾ ಯೋಗಸಿದ್ಧೇಃ ಸಹಾಯಕಃ ಇತಿ ಭಾವಃ ಅತ್ರ ಪ್ರತೀಯತೇ . “ಸುಖಶಾಂತಿಧರಂ” ಇತಿ ಪದದ್ವಯೇನ ಲೌಕಿಕಸುಖಸ್ಯ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಶಾಂತೇಶ್ಚ ಸಮನ್ವಯಃ ದೃಶ್ಯತೇ . “ಭವಭೀತಿಹರಂ” ಇತ್ಯನೇನ ಸಂಸಾರಭಯಸ್ಯ ನಿವಾರಕತ್ವಂ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಂ .

೨. ಮಂಗಲತತ್ತ್ವಸ್ಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ

ಕಾವ್ಯೇ ಪುನಃ ಪುನಃ-

ಭಜ ಮಂಗಲಶ್ರೀಗಣರಾಜವರಂ

ಇತಿ ಚರಣಸ್ಯ ಪ್ರಯೋಗಃ ಕೃತಃ . ಅಯಂ ಕಾವ್ಯಸ್ಯ ಧ್ರುವಪದಃ ಇವ ಕಾರ್ಯಂ ಕರೋತಿ . ಸಾಹಿತ್ಯದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಅಸ್ಯ ಪುನರಾವೃತ್ತೇಃ ಕಾರಣೇನ ಸ್ತೋತ್ರೇ-
ಸಂಗೀತಾತ್ಮಕತಾ, ಸ್ಮರಣಸುಲಭತಾ, ಭಕ್ತಿರಸಸ್ಯ ಪುನರುತ್ಪತ್ತಿಃ, ಭಾವೈಕ್ಯತಾ ಚ ಸುದೃಢಾ ಭವತಿ . ದಾರ್ಶನಿಕದೃಷ್ಟ್ಯಾ “ಮಂಗಲ” ಶಬ್ದಃ ಅತ್ಯಂತಂ ವ್ಯಾಪಕಃ . ಭಾರತೀಯಪರಂಪರಾಯಾಂ ಮಂಗಲಂ ಕೇವಲಂ ಶುಭಕಾರ್ಯಸ್ಯ ಆರಂಭಃ ನ, ಅಪಿ ತು ಅಮಂಗಲನಿವೃತ್ತಿಃ ತಥಾ ಪರಮಕಲ್ಯಾಣಪ್ರಾಪ್ತಿಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ . ಅತಃ ಗಣೇಶಃ ಅತ್ರ ಮಂಗಲಸ್ಯ ಅಧಿಷ್ಠಾತಾ ಇತಿ ಕಲ್ಪಿತಃ .

೩. ದೇವವೈದಿಕಪ್ರತಿಷ್ಠಾ

ದ್ವಿತೀಯಪದ್ಯೇ-

ಸುರವೃಂದಸುಪೂಜಿತದೇವವರಂ

ಶ್ರುತಿಗುಂಧಿತಗೌರವಸಿದ್ಧಿಕರಂ .

ಶುಭಲಾಭವಿನೋದಿತಯೋಗಿವರಂ

ಭಜ ಮಂಗಲಕಾರಕವಿಘ್ನಹರಂ .. ೨..

ಅತ್ರ ಗಣೇಶಸ್ಯ ದ್ವಿವಿಧಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ದೃಶ್ಯತೇ-

(ಕ) ದೇವಸಮಾಜೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ

“ಸುರವೃಂದಸುಪೂಜಿತದೇವವರಂ”-ದೇವಗಣೈರಪಿ ಪೂಜಿತಃ ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠಃ .

(ಁ) ಶ್ರುತಿಸಂಪ್ರದಾಯೇನ ಸಂಬಂಧಃ

“ಶ್ರುತಿಗುಂಧಿತಗೌರವಸಿದ್ಧಿಕರಂ” ಇತಿ ಪ್ರಯೋಗೇ ಗಣೇಶಸ್ಯ ವೈದಿಕಮಹತ್ತ್ವಂ ಸೂಚಿತಂ . ಗಣಪತಿ ಅಥರ್ವಶೀರ್ಷಾದಿಷು ಗಣೇಶಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪತಾ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಾ ದೃಶ್ಯತೇ . ಅತಃ ಕವಿಃ ಗಣೇಶಂ ಕೇವಲಂ ಪೌರಾಣಿಕದೇವತಾರೂಪೇಣ ನ, ಅಪಿ ತು ವೈದಿಕ-ದಾರ್ಶನಿಕಪರಂಪರಾಯಾಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಂ ತತ್ತ್ವಂ ಇವ ಪ್ರಸ್ತುತವಾನ್ .

“ಶುಭಲಾಭ” ಇತಿ ದ್ವಂದ್ವೇನ ಭಾರತೀಯಲೋಕಜೀವನಸ್ಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕಭಾವನಾಪಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತಾ ಅಸ್ತಿ . ಗಣೇಶಪೂಜಾಯಾಂ ಶುಭಸ್ಯ ಲಾಭಸ್ಯ ಚ ಕಾಮನಾ ಪ್ರಾಚೀನಪರಂಪರಾತಃ ಪ್ರವರ್ತತೇ .

೪. ಸೌಂದರ್ಯವರ್ಣನಂ ಏವಂ ಮೂರ್ತಿಕಲ್ಪನಾ

ತೃತೀಯಪದ್ಯೇ-

ಕರುಣಾಕರಸುಂದರಮೂರ್ತಿಧರಂ

ಮುನಿಮುಗ್ಧಕರಂ ಗಣಬಂಧುವರಂ .

ಹಿಮಲೋಹಿತಚಂದನದೇಹಧರಂ

ಭಜ ಮಂಗಲಶ್ರೀಗಣರಾಜವರಂ .. ೩..

ಅತ್ರ ಭಕ್ತಿ ತಥಾ ಸೌಂದರ್ಯ ಉಭಯೋರಪಿ ಸಮನ್ವಯಃ ದೃಶ್ಯತೇ .

“ಕರುಣಾಕರಃ” -ಕರುಣಾಯಾಃ ಸಮುದ್ರಃ .

“ಸುಂದರಮೂರ್ತಿಧರಂ” -ದಿವ್ಯಸೌಂದರ್ಯಯುಕ್ತಃ .

“ಮುನಿಮುಗ್ಧಕರಂ” -ಯಸ್ಯ ದರ್ಶನಂ ಮುನಿಜನಾನಪಿ ಮೋಹಿತಾನ್ ಕರೋತಿ .

“ಹಿಮಲೋಹಿತಚಂದನದೇಹಧರಂ” ಇತಿ ಪ್ರಯೋಗಃ ವರ್ಣವೈಚಿತ್ರ್ಯಪೂರ್ಣಃ . ಹಿಮಸ್ಯ ಶ್ವೇತತಾ, ಲೋಹಿತಸ್ಯ ರಕ್ತಿಮಾ ತಥಾ ಚಂದನಸ್ಯ ಪವಿತ್ರಸುಗಂಧಃ- ಏತೇಷಾಂ ಸಮನ್ವಯೇನ ಗಣೇಶಸ್ಯ ದಿವ್ಯದೇಹರೂಪಸ್ಯ ಕಾವ್ಯಮಯೀ ಕಲ್ಪನಾ ನಿರ್ಮಿತಾ . ಅತ್ರ ಚಿತ್ರಾತ್ಮಕತಾ ಕಾವ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಮುಖಂ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಂ ಅಸ್ತಿ .

೫. ಗಣೇಶಸ್ಯ ಪ್ರತೀಕಾತ್ಮಕಸ್ವರೂಪಂ

ಚತುರ್ಥಪದ್ಯೇ-

ಶಿಶುಚಂದ್ರವಿಭೂಷಿತಭಾಲತಲಂ

ಗಜವಕ್ತ್ರಸುಕೋಮಲಲಾಸ್ಯಕರಂ .

ಗುಣನೇತ್ರಧರಂ ರಣಮೋದಕರಂ

ಭಜ ಮಂಗಲಶ್ರೀಗಣರಾಜವರಂ .. ೪..

ಗಣೇಶಸ್ಯ-

- ಚಂದ್ರವಿಭೂಷಿತಭಾಲಂ,

- ಗಜವಕ್ತ್ರಂ,

- ಸುಕೋಮಲಲಾಸ್ಯಂ

ಇತ್ಯಾದೀನಾಂ ಮಾಧ್ಯಮೇನ ಮೂರ್ತಿಸೌಂದರ್ಯಂ ವರ್ಣಿತಂ .

ಗಜವಕ್ತ್ರಂ ಭಾರತೀಯದಾರ್ಶನಿಕಪರಂಪರಾಯಾಂ ಕೇವಲಂ ಶಾರೀರಿಕವೈಚಿತ್ರ್ಯಂ ನಾಸ್ತಿ . ಗಜಃ-

ಬುದ್ಧೀ, ಧೈರ್ಯಸ್ಯ, ಬಲಸ್ಯ, ಸ್ಮೃತಿಶಕ್ತೇಃ ಪ್ರತೀಕಃ ಇತಿ ಮನ್ಯತೇ . ಅತಃ ಗಣೇಶಸ್ಯ ಗಜಮುಖಂ ಸ್ಥೂಲಬುದ್ಧೀಃ ಸ್ಥೈರ್ಯಸ್ಯ ಚ ಪ್ರತೀಕಾತ್ಮಕವ್ಯಂಜನಾ ಇತಿ ಗ್ರಹೀತುಂ ಶಕ್ಯತೇ .

೬. ಯೋಗ, ತಪಃ ಏವಂ ಶರಣಾಗತಿರಕ್ಷಾ

ಪಂಚಮಪದ್ಯೇ-

ಮುನಿಮಾನಸಮಜ್ಜಿತಮೋಹಕರಂ

ಪ್ರಭುತುಂದಿಲಮೂಷಕಪತ್ರಧರಂ .

ಸೃಣಿಪಾಶವಿಶೋಭಿತರಂಗಕರಂ

ಭಜ ಮಂಗಲಶ್ರೀಗಣರಾಜವರಂ .. ೫..

ಅತ್ರ ಗಣೇಶಸ್ಯ ಪೌರಾಣಿಕಮೂರ್ತಿಸ್ವರೂಪಂ ಪ್ರಮುಖತಯಾ ದೃಶ್ಯತೇ .

ಮೂಷಕವಾಹನಂ ವಿಶೇಷತಃ ದಾರ್ಶನಿಕವ್ಯಾಖ್ಯಾಯಾಃ ವಿಷಯಃ ಭವತಿ .
ಮೂಷಕಃ ಚಂಚಲಮನಸಃ, ಇಚ್ಛಾಯಾಃ ಅಥವಾ ವಾಸನಾಪ್ರವೃತ್ತೇಃ ಪ್ರತೀಕಃ
ಇತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತುಂ ಶಕ್ಯತೇ . ಗಣೇಶಸ್ಯ ತಸ್ಯೋಪರಿ ಅಧಿಪತ್ಯಂ ಸೂಚಯತಿ ಯತ್-
ವಾಸನಾಚಂಚಲತಾಯಾಃ ನಿಯಂತ್ರಣಂ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತ್ಯಾ ಭವತಿ .
ಪಾಶಃ ಬಂಧನಸ್ಯ ಪ್ರತೀಕಃ, ಅಂಕುಶಃ ನಿಯಂತ್ರಣಸ್ಯ ಪ್ರತೀಕಃ . ಅತಃ ಗಣೇಶಸ್ಯ
ಆಯುಧದ್ವಯಂ ಜೀವಸ್ಯ ನಿಗ್ರಹಃ, ಸಂಯಮಃ, ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಂ ಇತ್ಯೇತತ್
ತ್ರಯಂ ಸೂಚಯತಿ .

೭. ಲೌಕಿಕಸಮೃದ್ಧಿಃ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಮೋಕ್ಷಸ್ಯ ಚ ಸಮನ್ವಯಃ

ಷಷ್ಠಪದ್ಯೇ-

ಧನಮಾನಮಹಾಸುಖದಾನಕರಂ

ಭವಸಾಗರತಾರಕಪೋತವರಂ

ಮತಿದಾನಕರಂ ಪತಿರಾಜವರಂ

ಭಜ ಮಂಗಲಶ್ರೀಗಣರಾಜವರಂ .. ೬..

ಅಯಂ ಪದ್ಯಃ ಕಾವ್ಯಸ್ಯ ದಾರ್ಶನಿಕದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಅತ್ಯಂತಂ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣಃ .

ಗಣೇಶಃ-

ಧನದಾತಾ, ಮಾನದಾತಾ, ಸುಖದಾತಾ, ಮತಿದಾತಾ, ಭವಸಾಗರತಾರಕಃ ಇತಿ
ರೂಪೇಣ ವರ್ಣಿತಃ . ಅತ್ರ ಭಾರತೀಯಜೀವನದರ್ಶನಸ್ಯ ಅಭ್ಯುದಯ-
ನಿಶ್ಚೇಯಸಸಮನ್ವಯಃ ದೃಶ್ಯತೇ . ಕೇವಲಂ ಧನಂ ನ ಪರ್ಯಾಪ್ತಂ, ಕೇವಲಂ
ಮೋಕ್ಷೋಽಪಿ ಲೌಕಿಕಕರ್ತವ್ಯವಿಮುಖತಾಂ ನ ಸೂಚಯತಿ . ಗಣೇಶಃ ಜೀವನಸ್ಯ
ಲೌಕಿಕಸಮೃದ್ಧಿಂ ತಥಾ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಕಲ್ಯಾಣಂ ಉಭಯಂ ಪ್ರದದಾತಿ .

“ಭವಸಾಗರತಾರಕಪೋತವರಂ” ಇತಿ ರೂಪಕಂ ಅತ್ಯಂತಂ ಸುಂದರಂ . ಸಂಸಾರಃ
ಸಾಗರಃ, ಜೀವಃ ತತ್ರ ಭ್ರಮಣಶೀಲಃ, ಗಣೇಶಃ ಚ ತಾರಣನೌಕಾ . ಅತ್ರ
ರೂಪಕಾಲಂಕಾರಸ್ಯ ರಮಣೀಯಪ್ರಯೋಗಃ ದೃಶ್ಯತೇ .

೮. ಅಸುರವಿನಾಶಃ ತಥಾ ಧರ್ಮಸಂರಕ್ಷಣಂ

ಸಪ್ತಮಪದ್ಯೇ-

ವದನಾಮೃತಸುಂದರಮುಗ್ಧರುರಂ

ರಣನಿರ್ಜಿತದಾನವಹಾನಕರಂ .

ಶುಭಭಾದ್ರವಜನ್ಮಿತಪೂಜ್ಯವರಂ

ಭಜ ಮಂಗಲಶ್ರೀಗಣರಾಜವರಂ .. ೭..

ಅತ್ರ ಗಣೇಶಸ್ಯ ಸೌಮ್ಯಂ ತಥಾ ಉಗ್ರಂ ಉಭಯಂ ರೂಪಂ ದೃಶ್ಯತೇ .
ಏಕತಃ ವದನಾಮೃತಸುಂದರಂ ಅರ್ಥಾತ್ ಅಮೃತಸದೃಶಮಾಧುರ್ಯಯುಕ್ತಂ
ಮುಖಂ . ಅಪರತಃ ರಣನಿರ್ಜಿತದಾನವಹಾನಕರಂ ಅರ್ಥಾತ್ ಅಧರ್ಮಶಕ್ತಿನಾಂ

ವಿನಾಶಕಃ . ಭಾರತೀಯದೇವತಾದರ್ಶನೇ ಅಯಂ ವಿಶೇಷಃ ಕರುಣಾ ತಥಾ ಶಕ್ತಿ ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧಿನ್ಯೌ ನ, ಅಪಿತು ಪರಸ್ಪರಪೂರಕೌ . ಸಜ್ಜನಾನಾಂ ಪ್ರತಿ ಕರುಣಾ, ದುಷ್ಟಪ್ರವೃತ್ತೀನಾಂ ಪ್ರತಿ ನಿಗ್ರಹಃ ಏಷಃ ಧರ್ಮಸ್ಯ ಸ್ವರೂಪಃ .

೯. ಕಾಮವಿಜಯಃ ಏವಂ ಆತ್ಮನಂಯಮಃ

ಅಷ್ಟಮಪದ್ಯೇ-

ಸುರಮಾನವಮೋಹನಮೂರ್ತಿಚರಂ

ಬುಧವಂದಿತನಿಂದಿತಕಾಮಸುರಂ .

ವರದಾನಕರಂ ಗರಹಾನಕರಂ

ಭಜ ಮಂಗಲಶ್ರೀಗಣರಾಜವರಂ .. ೮..

ಅತ್ರ ಗಣೇಶಃ ಸುರಮಾನವಮೋಹನಮೂರ್ತಿಃ ಇತಿ ವರ್ಣಿತಃ . ತಸ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯಂ ಕೇವಲಂ ಬಾಹ್ಯರೂಪೇ ನ ಸೀಮಿತಂ, ಕಿಂತು ದಿವ್ಯತೇಜಃ, ಜ್ಞಾನಂ ತಥಾ ಕರುಣಾ, ಏತೇಷಾಂ ಸಮನ್ವಯಃ ತಸ್ಯ ವಾಸ್ತವಿಕಂ ಸೌಂದರ್ಯಂ .

“ಬುಧವಂದಿತ” ಇತಿ ಪದೇನ ವಿದ್ವಜ್ಜನಾನಾಂ ಪ್ರತಿ ಗಣೇಶಸ್ಯ ಆದರಣೀಯತ್ವಂ ಸೂಚಿತಂ . ಗಣೇಶಃ ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಅಧಿದೇವತಾ ಇತಿ ಭಾರತೀಯಪರಂಪರಾಯಾಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ . ಅತಃ ಕಾವ್ಯಸ್ಯ ಆರಂಭಾದಂತಂ ಯಾವತ್ ಬುದ್ಧಿ-ಜ್ಞಾನ-ಯೋಗ ಇತ್ಯೇಷಾಂ ತತ್ತ್ವಾನಾಂ ಪ್ರವಾಹಃ ದೃಶ್ಯತೇ .

೧೦. ನವಮಪದ್ಯಸ್ಯ ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರೀಯಮಹತ್ತ್ವಂ

ಪ್ರಿಯತೋಟಕಗುಂಧಿತಶರ್ಮಧರಂ

ಕವಿನಂದವಿಲೋಭಿತವೃತ್ತಕರಂ .

ಮಧು ದೇಹಿ ಗಣೇಶ ಸುವಿಜ್ಞಪರಂ

ಭಜ ಮಂಗಲಶ್ರೀಗಣರಾಜವರಂ .. ೯..

ಅಯಂ ಪದ್ಯಃ ಕಾವ್ಯಸ್ಯ ವಿಶೇಷರೂಪೇಣ ಕಾವ್ಯೋಪಸಂಹಾರಾತ್ಮಕಃ ದೃಶ್ಯತೇ . ಅತ್ರ ಕವಿಃ ಗಣೇಶಾತ್ ಕೇವಲಂ ಲೌಕಿಕಸಂಪತ್ತಿಂ ನ ಯಾಚತೇ, ಕಿಂತು, “ಮಧು ದೇಹಿ” ಇತಿ ಪ್ರಾರ್ಥಯನ್ ಕಾವ್ಯಮಾಧುರ್ಯಸ್ಯ, ವಾಣೀಮಾಧುರ್ಯಸ್ಯ ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನರಸಸ್ಯ ಕಾಮನಾಂ ಅಭಿವ್ಯಂಕ್ತಿ .

“ಕವಿನಂದವಿಲೋಭಿತವೃತ್ತಕರಂ” ಇತ್ಯನೇನ ಕಾವ್ಯರಚನಾಯಾಃ ಛಂದಃ, ವೃತ್ತಂ, ಕಾವ್ಯಮಾಧುರ್ಯಂ ಇತ್ಯಾದೀನಾಂ ಪ್ರತಿ ಕವೇರಭಿರುಚಿಃ ಸ್ಪಷ್ಟಾ ಭವತಿ . ಅತಃ ಅಯಂ ಸ್ತೋತ್ರಕಾರಃ ಕೇವಲಂ ಭಕ್ತಃ ನ, ಅಪಿತು ಕಾವ್ಯಶಿಲ್ಪಸಚೇತನಃ ರಚನಾಕಾರಃ ಇತಿ ಜ್ಞಾಯತೇ .

೧೧. ಸಾಹಿತ್ಯಿಕವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಾನಿ

(ಕ) ಅನುಪ್ರಾಸಾಲಂಕಾರಃ

ಕಾವ್ಯೇ ಧ್ವನಿಸೌಂದರ್ಯಂ ಪರ್ಯಾಪ್ತಮಾತ್ರಯಾ ದೃಶ್ಯತೇ . ಯಥಾ-

- ಮಂಗಲಶ್ರೀಗಣರಾಜವರಂ
- ಕರುಣಾಕರಸುಂದರಮೂರ್ತಿಧರಂ
- ಭವಸಾಗರತಾರಕಪೋತವರಂ
- ಸುರವೃಂದಸುಪೂಜಿತದೇವವರಂ

ಇತ್ಯಾದಿಷು ವರ್ಣಪುನರಾವೃತ್ತಾ ಶ್ರವಣಮಾಧುರ್ಯಂ ವರ್ಧತೇ .

(ಖ) ವಿಶೇಷಣಬಹುಲತಾ

ಕವಿಃ ಗಣೇಶಸ್ಯ ಏಕೈಕಂ ಸ್ವರೂಪಂ ಪೃಥಕ್ ವಿಶೇಷಣೇನ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾನ್-ಶಿವಪುತ್ರಃ, ವಿನಾಯಕಃ, ಯೋಗಕರಃ, ಸುಖಶಾಂತಿಧರಃ, ಭವಭೀತಿಹರಃ, ಶರಣಾಗತಪಾಲಕಃ, ಕರುಣಾಕರಃ, ವಿಘ್ನಹರಃ, ಮತಿದಾತಾ, ಭವತಾರಕಃ ಇತ್ಯಾದಯಃ . ಏಷಾ ವಿಶೇಷಣಪರಂಪರಾ ಸ್ತೋತ್ರಕಾವ್ಯಸ್ಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಂ ಲಕ್ಷಣಂ ಅಸ್ತಿ .

(ಗ) ರೂಪಕಾತ್ಮಕತಾ

ಭವಸಾಗರತಾರಕಪೋತವರಂ

ಇತಿ ಸಂಸಾರಸಾಗರಸ್ಯ ರೂಪಕಂ ಭಾರತೀಯಭಕ್ತಿಕಾವ್ಯಪರಂಪರಾಯಾಃ ಅತ್ಯಂತಂ ಪ್ರಭಾವಶಾಲೀ ಪ್ರತೀಕಂ ಅಸ್ತಿ .

(ಘ) ಧ್ರುವಪದಪ್ರಯೋಗಃ

“ಭಜ ಮಂಗಲಶ್ರೀಗಣರಾಜವರಂ” ಇತ್ಯಸ್ಯ ಪುನರಾವೃತ್ತಾ ಸ್ತೋತ್ರಸ್ಯ ಲಯಃ, ಗೇಯತಾ, ಭಕ್ತಿರಸಃ, ಸಂರಚನಾತ್ಮಕೈಕತಾ ಸುದೃಢಾ ಭವತಿ .

೧೨. ದಾರ್ಶನಿಕಸಾರಃ

ಪ್ರಸ್ತುತಸ್ಯ ಸ್ತೋತ್ರಸ್ಯ ದಾರ್ಶನಿಕಪಕ್ಷಃ ನಿಮ್ಮರೂಪೇಣ ಸಂಕ್ಷೇಪೇಣ ಜ್ಞಾಯತೇ-

೧. ಗಣೇಶಃ ಮಂಗಲತತ್ತ್ವಂ

ಸಃ ಸರ್ವವಿಘ್ನಾನಾಂ ನಾಶಕಃ ತಥಾ ಜೀವನಸ್ಯ ಶುಭಪ್ರವರ್ತಕಃ .

೨. ಗಣೇಶಃ ಜ್ಞಾನತತ್ತ್ವಂ

“ಮತಿದಾನಕರಂ”, “ಯೋಗಕರಂ”, “ಬುಧವಂದಿತಂ” -ಇತ್ಯಾದಿಭಿಃ ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಅಧಿಷ್ಠಾತೃತ್ವಂ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಂ .

೩. ಗಣೇಶಃ ಕರುಣಾತತ್ತ್ವಂ

“ಕರುಣಾಕರಂ”, “ಶರಣಾಗತಪಾಲಕಂ” -ಇತಿ ಪದಾಭ್ಯಾಂ ಭಕ್ತವತ್ಸಲತಾ ಪ್ರಕಾಶಿತಾ .

೪. ಗಣೇಶಃ ಶಕ್ತಿತತ್ತ್ವಂ

ದಾನವವಿನಾಶಃ, ವಿಘ್ನನಿವಾರಣಂ, ರಣಮೋದಃ-ಏತೇ ಶಕ್ತಿಸ್ವರೂಪಂ ಸೂಚಯಂತಿ .

೫. ಗಣೇಶಃ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗಸ್ಯ ಸಹಾಯಃ

“ಭವಭೀತಿಹರಂ”, “ಭವಸಾಗರತಾರಕಪೋತವರಂ” -ಇತ್ಯಾದಿಭಿಃ ಸಂಸಾರಬಂಧಮೋಚನಸ್ಯ ವಿಚಾರಃ ಪ್ರಕಾಶಿತಃ .

ಉಪಸಂಹಾರಃ

ಸಮಗ್ರತಯಾ “ಶ್ರೀಗಣೇಶಾಷ್ಟಕಂ” ಭಕ್ತಿರಸಪ್ರಧಾನಂ, ಸ್ತುತಿಕಾವ್ಯಪರಂಪರಾನುಗತಂ ತಥಾ ದಾರ್ಶನಿಕಭಾವನಯಾ ಸಮನ್ವಿತಂ ಸುಂದರಂ ಸಂಸ್ಕೃತಸ್ತೋತ್ರಕಾವ್ಯಂ ಅಸ್ತಿ . ಅಸ್ಯ ಕಾವ್ಯಸ್ಯ ಮುಖ್ಯವಿಶೇಷತಾ ಏಷಾ ಯತ್ ಗಣೇಶಸ್ಯ ಸ್ವರೂಪಂ ಕೇವಲಂ ವಿಘ್ನಹರ್ತೃರೂಪೇಣ ನ ಪ್ರಸ್ತುತಂ, ಅಪಿತು ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ದಾತಾ, ಯೋಗಸ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಕಃ, ಕರುಣಾಯಾಃ ಸಾಗರಃ, ಶರಣಾಗತಾನಾಂ ರಕ್ಷಕಃ, ಸಂಸಾರಸಾಗರಸ್ಯ ತಾರಕಃ ತಥಾ ಪರಮಮಂಗಲಸ್ಯ ಅಧಿಷ್ಠಾತಾ ಇತಿ ವ್ಯಾಪಕದೃಷ್ಟ್ಯಾ ವರ್ಣಿತಂ .

ಅತಃ ಅಸ್ಯ ಸ್ತೋತ್ರಸ್ಯ ಮೂಲದಾರ್ಶನಿಕಸಂದೇಶಃ ಏವಂ ವಕ್ತುಂ ಶಕ್ಯತೇ-
ವಿಘ್ನವಿನಾಶೇನ ಜೀವನಸ್ಯ ಆರಂಭಃ,

ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಪ್ತ್ಯಾ ಜೀವನಸ್ಯ ವಿಕಾಸಃ,

ಯೋಗೇನ ಚಿತ್ತಸ್ಯ ಶುದ್ಧಿಃ,

ಕರುಣಯಾ ಮಾನವತಾಯಾಃ ವಿಸ್ತಾರಃ,

ಅಂತೇ ಭವಸಾಗರಾತ್ ಪರಿತ್ರಾಣಮೇವ ಶ್ರೀಗಣೇಶಭಕ್ತೇಃ ಪರಮಂ ತಾತ್ಪರ್ಯಂ .

ಕಾವ್ಯಶೈಲೀ, ಭಕ್ತಿಭಾವ, ಧ್ವನಿಮಾಧುರ್ಯ ತಥಾ ದಾರ್ಶನಿಕವ್ಯಂಜನಾ-ಏತೇಷಾಂ ಸುಂದರಸಮನ್ವಯೇನ “ಶ್ರೀಗಣೇಶಾಷ್ಟಕಂ” ಆಧುನಿಕಸಂಸ್ಕೃತಸ್ತೋತ್ರಕಾವ್ಯಪರಂಪರಾಯ ಪ್ರಶಂಸನೀಯಸ್ಥಾನಂ ವಹತಿ .

- ಪ್ರೊ. ಪ್ರದೀಪ್ತಕುಮಾರನಂದಃ (ಸೇವಾನಿವೃತ್ತಾಚಾರ್ಯಃ)

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಸಂಸ್ಕೃತವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಃ, ಪುರೀ

Written by Dr. Pradipta Kumar Nanda, Kendrapara, Orisa pknanda65 at gmail.com

Retd.Head, Dept.of Sarvadarshan

SJSV,Puri

Shri Ganeshashtakasya Sahityika-Darshanikasamikshanam

pdf was typeset on August 30, 2026

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

